

KIT TEKINT ZSIDÓNAK A HALÁCHA?

A zsidó identitás problémája mint vitatéma a modern Izrael létrejötte után merült fel először a zsidó történelemben. A kérdést zsidók vetették fel, a zsidó államban, és a vitatkozó felek zsidók voltak. A probléma először a lakosság összeírása (lajstromba vétele) kapcsán vetődött fel, de innen kiindulva általános közéleti, ideológiai vitává fejlődött. A vita mindig konkrét esetekből indult ki, és a megoldást különböző síkokon keresték: filozófiai, teológiai, történelmi, politikai, szociológiai alapon. De a vita középpontjában az a kardinális kérdés állt, hogy milyen forrásból merítsük a zsidó identitás meghatározását Izrael mindennapi életében. Vajon hagyományos, vallási forrásból-e, amely forrás az eddigi generációk hosszú során át eldöntötte, hogy az egyén zsidó-e vagy sem. (Meg kell jegyezni, hogy e forrás, ti. a zsidó halácha keretén belül soha nem merült fel kétség vagy bizonytalanság a tekintetben, hogy meg lehet-e határozni az egyén zsidó vagy nem zsidó voltát.) Tehát a kérdés az, hogy a történelmi forrásokat vegyük-e alapul, vagy pedig új támpontokat kell keresnünk, politikai síkon, és akkor természetesen a hagyományos válasz mindenfajta változásával és módosulásával is számolnunk kell. De éppígy leegyszerűsíthetjük a kérdést, és kimondhatjuk, hogy a meghatározó forrás profán kell hogy legyen, és nem lehet alávetve a halácha szabályainak.

A mindennapi izraeli életben a vita több kérdés-komplexummal van összefüggésben, és csak a legfontosabbakat emelem ki közülük. Ilyen az 1950-ben megszavazott, úgynevezett Hazatérési Törvény, חוק השובת, amely a világban bárhol élő zsidóknak kivétel nélkül lehetővé teszi a „hazatérés”-t, és bizonyos jogokkal ruhazza fel őket. Továbbá: a népszámlálás, a lajstromozás törvénye (1965). A házasság és a válás előírásai. A vallási szolgáltatások szabályai. A polgári büntető törvénykönyv különböző paragrafusai. A hadkötelezettség, adózás, az egészségügyi szolgálat stb.

Meg kell jegyezni, hogy az identitás kérdésének a felvetése és a különböző megoldási lehetőségek számba vétele önmagában is sok kérdést ébresztett mind Izraelben, mind a világ más országaiban élő zsidóság köreiben, mégpedig különböző és sokszor ellentmondó álláspontokból kiindulva. Egyrészt érthetetlennek tartottak egy újabb, a haláchán kívül álló meghatározás után való kutatást, mivel az eddig ismert és érvényben lévő rendelkezések hosszú nemzedéken át világosnak és időtállóknak bizonyultak. Másrészt voltak, akik kétségbe von-

ták, hogy ezt a kérdést törvényhozás útján kell eldönteni, mert olyan jellegűnek tartották, amelybe demokratikus országban nem volna szabad a törvényhozó testületnek beavatkoznia. Többen azt is hangsúlyozzák, hogy a probléma nemcsak az Izraelben élő zsidókat érinti, hanem szerte a világon tartózkodó más zsidó egyének sorsát is, úgyhogy fel lehet tenni a kérdést, hogy milyen alapon vállalkozik az izraeli, világviszonylatban – a zsidóság egészéhez képest – számbelileg kisebbségben lévő társadalom ennek a kérdésnek az eldöntésére. Még azt is hozzátehetjük, hogy mivel ma a világ zsidósága pluralisztikus véleményt képvisel ebben az ügyben, talán helyesebb volna a döntéstől tartózkodni, és rábízni a történelemre, a jövőre a megoldást, mert különben sajátos kultúrharcot kezdeményezünk.

De az izraeli valóság és a mindennapi élet nem engedhette meg magának a tartózkodást a határozott állásfoglalástól, mert a mindennapi élet különböző területein a már említett kérdéskomplexumok, s a nap mint nap felmerülő esetek döntésre vártak.

Mielőtt továbbmegyünk, két tényt kell megállapítanunk. Az egyik: egyetlen olyan vélemény sem hangzott el, amely a tradicionális, a haláchikus meghatározást érvénytelennek minősítette volna. Világos, hogy azt a szót, hogy „zsidó”, elsősorban a történelmi, haláchikus értelmében kell magyarázni. A haláchikus értelmezés és annak ideológiai ellenfelei legfőleg azt hangoztatták, hogy a fogalmat a hagyományos kritériumok körén kívül kell kibővíteni, és lehetővé kell tenni, hogy olyan egyénekre is vonatkozzék, akikre a hagyományos meghatározás nem alkalmazható. Másodsorban, azt kell megjegyeznünk, hogy a héber nyelvben a probléma megfogalmazása úgy hangzik, hogy „*mi hú jehudi?*”, azaz: Ki a zsidó?, nem pedig „*má hú jehudi?*”, azaz: Mi az, hogy zsidó? Vagyis nem az a kérdés vár eldöntésre, hogy mi a zsidóságnak a lényege, mi a tartalma, hanem hogy ki az az egyén, aki különböző törvények és rendelkezések értelmében zsidónak számít.

1958-ban, október 27-én, David Ben-Gurion, az akkori izraeli miniszterelnök a világ különböző országaiban élő ötven zsidó tudóshoz fordult, és véleményüket kérte ki ebben a kérdésben. Ezt megelőzően kormányrendelet útján próbálták megoldani a már említett konkrét kérdéseket. Például: az 1955. január 26-i rendelet kimondja, hogy egyes házasság esetében a gyermekek vallását és

nemzetiségét a szülők írásbeli nyilatkozata alapján kell eldönteni, amely nyilatkozatban ők állapítják meg, hogy milyen vallásúnak vagy nemzetiségűnek minősüljön a gyermek. A második vonatkozó rendeletet Israel Bar-Jehuda belügyminiszter adta ki, 1956-ban; ez a vegyes házasságból született gyermekek vallási és nemzetiségi státusát volt hivatott rendezni. Ezt követően 1958-ban egy újabb rendelet még egyszerűbben fogalmazott, s azt mondta, hogy aki jóhiszeműen (*bona fide*) kijelenti hogy zsidó, mint olyant kell bejegyezni a személyes dokumentumokba, és nem kell tőle más igazolást megkívánni. Másodszor, rendelkezik a miniszter, ha mindkét szülő a gyermekükre vonatkozólag hasonló nyilatkozatot ír alá *bona fide*, olybá kell venni, mintha a gyermek saját maga mondta volna el a véleményét. És a jóhiszeműség erejét nem csökkenti az a körülmény sem – így szól a rendelet –, ha az egyik szülő maga nem zsidó, és ilyen értelmű nyilatkozatot ír alá. Ez a rendelet 1958-ban óriási vihart kavart. A kormány pár hónap múlva úgy próbálta csillapítani a vitát, hogy a jóhiszemű nyilatkozat követelményét kiegészítették azzal a megkötéssel, hogy a jóhiszemű nyilatkozat csak akkor érvényes, ha az illető újszülött nem más vallású. Ez a kiegészítő paragrafus végredményben nem változtatott a lényegen, mert továbbra is a *bona fide* nyilatkozat volt a döntő, abban az esetben is, ha az egyik szülő nem zsidó vallású. Ennek a vitának azonban nem lehetett a végére érni.

A kormány vallásos párti tagjai lemondtak, ez a lemondás 1958. július 24-én nagy vitát indított el Izraelben és a zsidók körében szerte a világon, így kezdődött a „ki a zsidó” vita, amely óriási jelentőségű ideológiai, jogi és politikai véleménycserévé fejlődött. A főrabbinátus erélyesen tiltakozott az imént említett rendelkezés ellen. És akkor rendelte el az izraeli kormány – s ezt majd a kneszet is jóváhagyta 1958. július 1-én –, hogy háromtagú miniszteri bizottságot állítanak fel, tagjai: a miniszterelnök, a belügyminiszter és az igazságügyi miniszter, és ők vizsgálják felül ismét a rendeleteket és utasításokat a vegyes házasságból származó gyermekek zsidó jogállására vonatkozólag; a bizottság az Izraelben és a szétszórtságban élő zsidó tudósokat fogja megkérdezni, és utána újabb rendeletet fognak megfogalmazni. Így született tehát meg Ben-Gurionnak a híres levele a bizottság nevében, ötven tudóshoz. Levelében Ben-Gurion idézi a kormány ide vonatkozó határozatának a szövegét, mely így szól: „Olyan rendeletet kell hozni, amely az összes zsidó szellemi áramlatoknak megfelel, legyen az vallásos vagy szabadgondolkodású, és a rendelkezésnek összhangban kell lennie a zsidó állam különleges helyzetével, amelynek egyik alappillére a lelkiismereti és a vallási szabadság.” A levélben Ben-Gurion az irányadó alapelve-

ket is megfogalmazza. Ezeket az alapelveket négy pontban foglalja össze. 1) A lelkiismereti és vallásszabadság biztosítása, mint már említettük, a rendeletnek az alapja. Tehát nem tűrhető el sem vallásos, sem vallásellenes kényszer. 2) Izrael a szétszórtság, a diaszpórából jövő zsidóság központi gyülekezőhelye, tehát minden erőfeszítést meg kell tenni, hogy a közös motívumokat megerősítsük, és az elválasztó tényezőket legmesszebbmenően kiküszöböljük. 3) Az Izraelben élő közösség nem hasonlít a diaszpórában élő közösségekhez, mert ott a vegyes házasság az egybeolvadás és a zsidó közösség elhagyásának utolsó fázisát jelenti, viszont Izraelben, az Izraelbe érkező vegyes házasságat a zsidó néppel való egyesüléshez vezet. 4) Az izraeli zsidóság nem tartja magát a diaszpórától különböző nemzetnek, hanem fordítva, nincs még egy olyan zsidó közösség a világon, amelyben a diaszpórában élő zsidók iránt erősebb közösségi vagy azonossági érzés élne, mint amilyen az izraeliekben.

Nincsen itt terünk arra, hogy ezt az alapelvet, amit Ben-Gurion a levelében megfogalmaz, alaposan boncolgassuk és kimutassuk, hogy sok benne az ellentmondás. Elég, ha rámutatunk arra a kitételre, amely azt mondja, hogy olyan rendeletet kell hozni, amely az összes zsidó szellemi áramlatoknak megfelel, legyen az vallásos vagy szabadgondolkodású. Ez a követelmény nem más, mint a körnégyszögesítése. Erre különben nem is egy tudós rámutatott a Ben-Gurionhoz írt válaszában. Nem szabad elhallgatni azt az ellenvetést sem, hogy az ötven tudós kiválasztása sem volt egészen mentes a szakvélemények jellege iránti várakozás tendenciózságától. Mert például a főrabbinátust, a rabbitestület tagjait nem kérdezték meg személyesen. Erre is rámutatott néhány tudós a válaszában. Sőt, nem egy közülük kijelentette azt is, hogy nem érzik magát illetékesnek a kérdés megválaszolására, lévén hogy a kérdés haláchikus jellegű.

A válaszokat összegezve, mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy már eleve három fajta válasz volt várható. Az első a haláchikus ortodox válasz, amely a hagyományos *usust* szentesíti, és amelyre mindjárt rá fogunk térni részletesebben is. Másfajta válasz, a nem ortodox jellegű vallásos válasz, vagyis a nem ortodox táborhoz tartozó rabbi álláspontjának tükröződése, miszerint formálisan a halácha követelményeinek eleget kell tenni, de reform interpretálásban, amely értelmezés abban merül ki, hogy a betérés, az úgynevezett „*gijur*”, üres szertartássá válik. A harmadik lehetőség profán politikai válasz, amely szakít a haláchával, és a vallást teljesen kirekeszti a zsidó identitás meghatározásának problematikájából.

A körkérdés eredménye az volt, hogy a megkérdezettek, az ötven tudós szakvéleményének nyolcvan százaléka a halácha elfogadása mellett tört

lándzsát. A többiek részint arra hivatkoztak, hogy nem illetékesek, mert nem értenek a haláchikus irányú kérdéshez, részint pedig a haláchával ellentétes álláspontot foglaltak el – mindenesetre ez volt a kisebbség. Ez természetesen csak elvileg döntötte el a kérdést, mert a vita folytatódott és tovább bonyolódott.

De előbb nézzük meg, mi az ortodox vallásos válasz lényege, mire alapozódik, és milyen érvek vagy bizonyítékok támasztják alá.

A halácha álláspontját a magyar sajtóban (a *Világ* hasábjain, 1989. aug. 31.) nem régen ismertette kollégám, Schweitzer József professzor, az Orsz. Rabbiképző Intézet igazgatója, s magam is valamilyen részletességgel fogok foglalkozni vele. A halácha döntésének, állásfoglalásának a lényege a következő. Nem zsidó asszony gyermeke, még akkor is, ha zsidó apától született, egyértelműen nem zsidónak tekintendő. Apja származását a gyermek nem örökli, és ha zsidó akar lenni, akkor be kell térnie annak rendje és módja szerint, vagyis: 1) Magára kötelezőnek kell elismernie a zsidó vallás előírásait. 2) Alá kell vetnie magát a körülmételésnek. 3) A *mikvé*ben, a rituális fürdőben kell alámerülnie (lányok esetében természetesen a második követelmény esleik). Ezen követelmények teljesítését háromtagú bíróságnak kell ellenőriznie.

A halácha álláspontja a Tóra törvényeire alapítja tételeit, és a következőképpen vezeti le őket az írásbeli tanból. Mózes V. könyve, 7. fejezet, 3. vers egyértelműen megtiltja a vegyes házasságot. Azt írja, előbb héberül idézem: וְלֹא תִתְחַתֵּן בְּכַף לֹא תִתְחַתֵּן בְּכַף לֹא תִתְחַתֵּן לְבַנּוֹ, „Ne házasodjál velük”, ti. a pogányokkal (= nem zsidókkal), akikre ez az utalás vonatkozik; „lányodat ne add a fiához, és lányát ne vedd a fiad számára”. Meg kell jegyezni, hogy itt nem a fajtisztaságot akarja a törvény megvalósítani, hanem a hamisítatlan és megmásíthatatlan tórai szellemet. Majd erre még később is visszatérünk. Ez a vegyesházassági tilalom totális, férfire és nőre egyaránt kötelező, de ha mégis megtörténik ilyen házasság, azt *ab ovo* érvénytelennek tekinti a halácha. A férfi és a nő státusa nem változik meg, hanem ugyanaz marad, mint ami az úgynevezett házasság előtt volt. Lásd Maimonides törvénykönyve (*Misné Tora*), Házassági halácha, 4. fejezet; *Tur Even Ha-ezer*, 44. fejezet; *Sulchan Aruch Even Haezer*, 44. fejezet, 4. szakasz. Ugyancsak lásd Rási kommentárját Kiddusin traktátushoz, 68/B, s. v. Megjegyzem, hogy a haláchának ezt az álláspontját a Mandátum bírósága, tehát az Izraelben az Állam megalakulása előtti időszakában működő bíróság, el is fogadta (lásd פלייר 23/407 בנ"צ, 151. old.)

A fentiekhez azonban hozzá kell tenni, hogy a vegyes házasságból származó gyermekekre vonatkozólag a halácha rendelkezése nem egyön-

JEMENI ZSIDÓK PÉSZAHI „FÖLJÖVETELE” A SIRATÓFALHOZ

tetű, hanem attól függ, hogy a házaspár két tagjának mi volt az eredeti vallása, mégpedig oly módon, hogy a zsidó apától és nem zsidó anyától született gyermek nem zsidó lesz, de fordítva, a zsidó anyától és nem zsidó apától született gyermek zsidónak tekintendő. Ezt a Talmud Kiddusin traktátusában (68/B) Rabbi Jochanan, R. Simon ben Jochai nevében ilyen formában következteti, a Tóranak a fent említett idézetéből, és annak folytatásából. Ugyanis amikor a Tóra megtiltja a vegyes házasságot zsidók és pogányok között, azt írja ehhez kapcsolódva, hogy azért ne kössél vegyes házasságot, כי יסיר את בנך מאחרי, mert amaz a fiadat eltéríti tőlem, ועבדו אלהים אחרים, és pogány isteneket fognak szolgálni, ורחא אף הי ככם, és Isten haragra gerjed irántatok, והשמידך מן, és gyorsan elpusztít benneteket. Ehhez a Talmud hozzáfűzi: בנך הוא מישראלית, azt a fiadat, aki zsidó asszonytól származik, קרוי בנך, fiadnak nevezheted, ואין de az a fiad, aki pogány asszonytól származik, az nem a te fiad, hanem az övé, ti. az asszonyé. Tehát ez a vegyes házasság tilalmának a megokolása. De minthogy a Tóra tilalmában az a kitétel szerepel, hogy כי יסיר את בנך מאחרי, nyilvánvaló, hogy a Tóra ezzel számol, hogy „az idegen” eltéríti a fiadat tőlem:

ki jaszir, hímnemben, nem pedig *ki taszir*, nőnemben. Ebből következik, hogy csak attól tart a Tóra, hogy a férfi, aki pogány, netán el fogja téríteni az unokát, de a nőtől nem tart, mert a nőnek, ha ő maga pogány is, a fia úgysem zsidó, s eszerint nincs semmi veszélynek kitéve.

Bölcsseink a Tóra más forrásadataira is hivatkoznak, mégpedig Mózes V. könyve, 21. fejezet, 15. versére. A törvényben arról van szó, hogy ha – csak magyarul idézem – az embernek két felesége van (a Tóra szerint a poligámia megengedett), és az egyik kedvelt, a másik nem kedvelt, és az asszonyoknak gyermekeik születnek. „És az asszonyok gyermekeket szülnék neki.” Ebből a kitételből, hogy az asszonyok gyermekeket szülnék *neki*, azt a következtetést vonják le, hogy ebben az esetben, amikor a házasság szabályosan meg lett kötve, az asszonyok gyermekeket *neki* szülnék. De ha a házasság nincs szabályosan megkötve, az asszony a gyermekeket nem *neki*, hanem saját magának szüli, vagyis az asszonyé a gyermek. Hasonló kitélt találok a Jebamot traktátusban, 45/B, Agrippas királlyal kapcsolatban, ti. Agrippas király nem volt zsidó származású, csak az anyja volt zsidó, és eleinte nemigen akarták elismerni, de végül arra a következtetésre jutottak, hogy „minthogy Agrippas királynak az anyja zsidó volt, testvéreid közül valónak tekintendő”, vagyis elfogadható királynak, mert a királyra vonatkozó törvény úgy szól, hogy csak zsidó származású lehet a király.

Az elmondottakból netán azt a tanulságot vonhatnánk le, hogy a Tóra és a halácha szerint a gyermek mindig az anya státusát követi. Ez azonban nem egészen pontos. A világosság kedvéért idéznem kell egy misnát, amely pontosan megállapítja, hogy mikor követi a gyermek az apja státusát. Kid-dusin, III. fejezet, 12. misna így szól: כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולך הולך אחר הוֹכֵר. Vagyis ha a házasságkötés törvényes – jogerős – és törvényszegés nem történt, akkor a gyermek az apa után megy. Például, ha egy kohanita férfi nem kohanita nővel, egy egyszerű izraelita nővel házasodik össze, a gyermek kohanita, tehát az apja származását követi. Szabályos házasság volt, semmi szabályt nem hágtak át, itt az apa a döntő. De, és amikor olyan házasságot kötnek, ami érvényes ugyan, de valami törvényt megszegtek, a fogyatékos státusú felet követi a gyermek. Például, ha a főpap elvesz egy elvált vagy özvegy asszonyt (a főpapnak nem szabad sem özvegyasszonyt, sem elvált nőt elvenni). Hasonló ehhez, hogy a közönséges papnak nem szabad elvált asszonyt elvenni, és ha mégis ilyent vesz el, a házasság érvényes ugyan, de a felek hibát, bűnt követtek el, ezért a gyermek nem lesz kohanita, tehát ebben az esetben a gyermek nem az apját követi, hanem az anyját. És végül még egy eset, az, amikor a házasság sem érvényes, és ráadásul bizonyos szabályokat is meg-

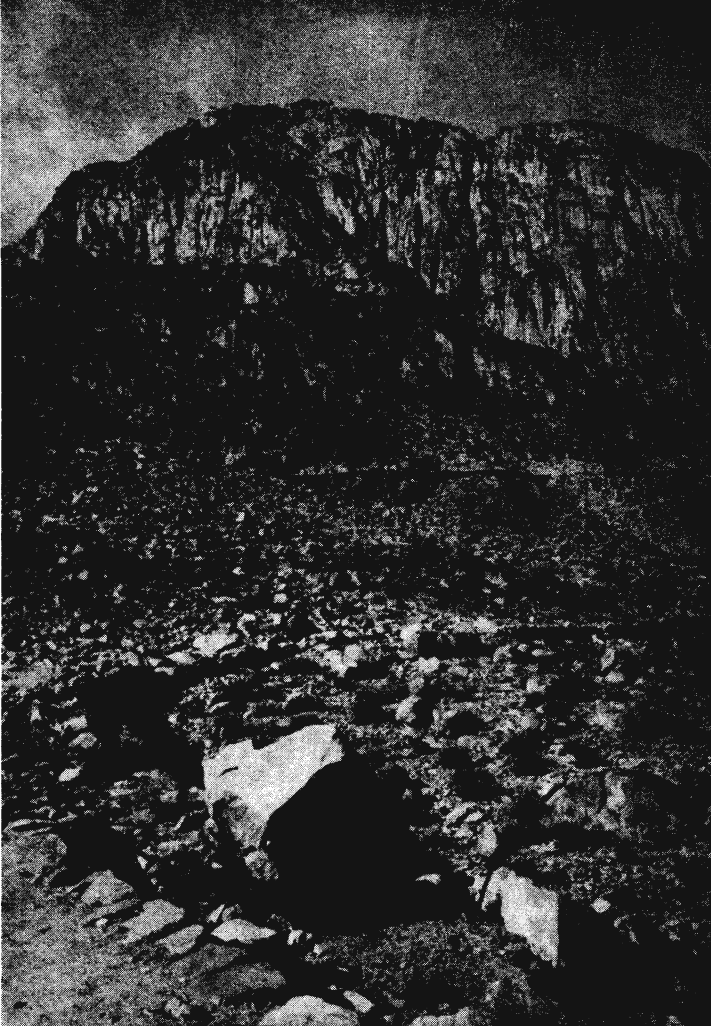
szegtek, ilyenkor természetesen a gyermek mindenképpen az anyját követi, ez vonatkozik a vegyes házasságokból származó gyermekekre. Ez tehát a halácha konklúziója. Röviden összefoglalva, zsidónak számít az, aki zsidó szülőktől született, vagy szabályosan betért, és csak kivételes esetekben számít zsidónak a vegyes házasságból született gyermek, mégpedig akkor, ha az anyja zsidó.

Egyébként a Bibliában már rendre előfordulnak ezek a problémák, már az ősi korban is. Látjuk, hogy Ábrahám, hogy ne kelljen a kánaániak közül feleséget vennie a fiának, elküldi Eliezer nevű szolgáját Betuélhez, rokonához, hogy annak lányát hozza el. Ugyanígy Jákób esete, miután Ézsau megharagudott rá, mert „kicsalta” tőle az áldáskat, s anyja elküldi Lábánhoz, azt mondja az anyja: אַם לָקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חַת כְּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לְמַה לִּי חַיִּים (I. Móz. 27, 46), „Ha Jákób a hettita lányok közül venne magának feleséget, olyant, mint ez, mire való nekem az élet?” Tehát már a patriarchák korában is probléma volt a feleség státusa, persze nem olyan szigorúan haláchikus értelemben, mint később.

Nos, még csak egy szót arról, hogy nem szabad a haláchát összetéveszteni a fajvédelmi törvényekkel. Nem kell sokat magyarázni, mi az a fajvédelem. A fajvédelem alsóbb- és felsőbbrendű embereket ismer. A halácha ilyesmit nem ismer, és ezt nem ismeri el. Lehet a vegyes házasságból származó gyermek is zsidó, de bizonyos feltételek mellett; sőt, ha betér, és egyáltalán, bárki, aki betér, jogérvényes zsidó lehet, tehát nem számít sem a bőre színe, sem származása. Nem is kell mást mondanunk, mint hivatkoznunk az etiópiai zsidókra, akik most szép számmal jelennek meg Izraelben, *sötét bőrűek, és teljes értékű zsidók*.

1970-ben ezeknek a kérdéseknek és válaszoknak a hatására és az egyik politikai pártátrendeződés után megváltoztatták az anyakönyvi bejegyzésekre vonatkozó rendelkezéseket, és ezzel párhuzamosan a חוק השבות-ot, tehát a hazatérési törvényt is.

Az anyakönyvi bejegyzésekre nézve: most már zsidó az, aki zsidó anyától születik, vagy aki betért és nem tartozik más valláshoz. Ezzel, persze, a probléma még mindig nem lett megoldva. Mert most a „betért” szót kezdték különbözőképpen értelmezni. A halácha csak egy betérést ismer el, amint az előbb már említettem. De a világon nagy számban él a reformzsidóság, amely másképp értelmezi a betérést, és ezt a hagyományos irodalom, a halácha magyarázók nem fogadták el, úgy-hogy a vita nem zárult le, a mai napig folytatódik. Jelenleg (1990. május) is kormányválság van Izraelben, és ez a kérdés is szerepel a koalíció összeállítása során mint politikai feltétel, hogy megváltoztatják-e azt a szót, hogy „betér”, és hozzáteszik-e azt a szót is, hogy כּוֹחֵה, a halácha előírása szerint,

A KINYILATKOZÁS KEGYE

vagyis hogy a betérés pontosan úgy történik-e, ahogyan a halácha előírja. A vita nem zárult le.

A hazatérési törvény értelmében mindenki zsidó, akinek – ha maga nem aktív zsidó is, de – valamilyen kapcsolata van a zsidósággal, valamilyen rokon révén, házasság folytán, netán a nagybátyja, nagynénje, nagyanyja zsidó stb.; a hazatérési törvény vonatkozik rá, és ugyanazokat a jogokat élvezzi, mint a zsidó bevándorló. Ez ma nagyon időszerű kérdés, mert az Oroszországból bevándorolt zsidóknak nagy része haláchikus szempontból nem számít zsidónak. Ámde a hazatérési törvény értelmében nyugodtan jöhetnek. Az elmúlt néhány hét alatt történt már tömeges körülmetélés (az izraeli televízióban is bemutatták), felnőttek és gyerekek körülmetélték magukat, mert ezzel elejét akarták venni a későbbi haláchikus komplikációknak, amelyek házasságkötés alkalmából felmerülhetnek.

Most ízelítőül szeretnék két ismert esetet bemutatni, annak illusztrálására, hogy mit produkál a zsidó valóság annak folytán, hogy a törvény különbözőképpen van meghatározva. Az egyik eset a híres Rufeisen-eset. Elmondom először magát az esetet. Oswald (Semuel) Rufeisen, aki

a keresztségben majd a „Dániel testvér” nevet kapta, Lengyelországban született 1922-ben, zsidó szülők gyermeke volt, zsidónak nevelkedett, fiatal korában a Hanoár Hacioni nevű cionista ifjúsági csoportnak volt a tagja, amikor befejezte a középiskolát, *hachsárán* volt, úgynevezett (alija) előkészítő telepen, azért, hogy Izraelbe bevándoroljon. De közben kitört a második világháború, később Németország és Oroszország között is háború tört ki, úgyhogy a Gestapo elfogta. Megszökött, és sikerült neki hamis bizonyítványt szereznie, hogy keresztény német, és mint ilyen egy német rendőrségen titkárként szerepelt Mir községben. Amikor ott szolgált mint titkár, titkosan kapcsolatot keresett a zsidókkal, és mindig informálta őket a németek akcióiról. Mikor megtudta, hogy a németek a gettót fel akarták számolni, idejében figyelmeztette a zsidókat, fegyvert adott nekik, és sok-sok zsidó megmenekült és a partizánokhoz csatlakozott. Ezek meg is maradtak, és ma Izraelben élnek. De valaki beárulta őt, hogy zsidó, és hogy a németek terveit továbbadja, úgyhogy elfogták, megint megszökött, és egy kolostorba menekült, de elhagyta a kolostort is, a partizánokhoz csatlakozott, aztán az oroszok fogták el, halálra ítélték, de csodával határos módon megszabadult, mert egy zsidó, akit annak idején ő szabadított fel, tanúskodott mellette, hogy nem áruló. Úgyhogy a végén mint partizán még kitüntetését is kapott az oroszoktól. Amikor a kolostorban rejtőzött 1942-ben, kitért és katolikus lett. 1945-ben katolikus papi ruhát vett fel, és belépett a karmelita rendbe, abban a reményben, hogy majd Izraelben a karmelita rendben fog élni. Az izraeli felszabadító háborúban többször fordult az előjáróihoz és rendi hatóságaihoz, a papokhoz, hogy engedjék meg, hogy Izraelbe menjen. 1958-ban ezt engedélyezték is neki, és a varsói zsidó konzulátus megadta neki a bevándorló vízumot, ekkor a lengyel kormányhatóságokhoz fordult, hogy adjanak neki útlevelet, mert el akarja hagyni Lengyelországot. Azt írta: „Én, alulírott, katolikus pap, Oswald Rufeisen, a keresztségben Dániel testvér, azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok önökhöz, engedjék meg nekem, hogy véglegesen Izraelbe költözzem, s adjanak nekem útlevelet. Kérésemet azzal támasztom alá, hogy nemzeti hovatartozásom zsidó, erre vigyáztam, ezt megőriztem, annak ellenére, hogy a katolikus vallást fogadtam el 1942-ben, továbbá hogy 1945-ben kolostorba léptem. Ezt minden lehetséges alkalommal hangsúlyoztam, amikor megkérdeztek felőle, és olyan szerzetesrendet választottam, amelynek Izraelben is van kolostora, és Izraelbe szándékozom menni, mert oda vágyom gyermekkoromtól kezdve, már cionista neveltetésem miatt is. Az én nemzeti hovatartozásomat ismeri az egyház, és hiszem, hogy segíteni fogok tudni a lengyel testvéreknek, mind szerte a világon és az

országban ahova utazok.” Amikor már az Országba megérkezett, kéréssel fordult, hogy adjanak neki személyazonossági igazolványt, és személyazonossági igazolványába írják be hogy „zsidó”. Természetesen a belügyminisztérium nem volt erre hajlandó, óriási vita keletkezett, bírósághoz fordultak. Izraelben van úgynevezett בית דין גבוה כ"צ כ"ז - כ"ז, tehát alkotmányjogi bíróság, és az „ideiglenes végzés”-t adott ki a minisztériumnak („order nisi”), hogy álljon elő az érveivel, indokolja meg, milyen alapon nem akarja kiadni neki a zsidó személyazonossági igazolványt, hiszen zsidó, zsidó szülőktől származik, cionista volt, miért nem lehet beírni a személyazonosságijába, hogy „zsidó”? De a legfelsőbb bíróság szavazattöbbséggel elutasította a keresetet, és kijelentette, hogy nem lehetséges az, hogy „félzsidó” meg „egész zsidó”, mert az illető zsidó értelemben több kritérium alapján bizonyosan nem zsidó. Igaz, van egy mondás, hogy ישראל אי על פי שחטא ישראל הוא, vagyis a zsidó, ha vétkezett is, zsidó marad, ebből a szempontból nem számít, hogy esetleg kitért, csakhogy ez nem egészen így van, és az e mondásba foglalt elv csak részleges érvényű. Vannak szabályok, amelyek vonatkozásában a kitérés igenis számít, például az illetőt nem lehet minjához hozzászámítani, azaz nem lehet bevenni abba a csoportba, amely közösen imádkozik. És még több más dologban is. Egyszóval, a bírósági döntés az volt, hogy nem tartozik a zsidó néphez.

Még furcsább volt egy másik eset, az úgyneve-

zett Benjamin Shalit eset (1968). Shalit zsidónak született, nem tért ki, nem ez volt a baj vele, katonatiszt is volt, végigharcolta a háborút, ellenben Skóciában megismerkedett egy nem zsidó nővel, feleségül vette, és gyermeke született. A nem zsidó asszony megtartotta a brit állampolgárságot, de a gyermekeiket, akik a házasságban születtek, az asszony mint zsidó nemzetiségű, de vallás (felekezet) nélküli személyeket szerette volna anyakönyveztetni, s ez irányú kérelmet adott be. Kérését teljesítették is, mert abban az időben még nem volt érvényben az 1970-es rendelet. Csupán az 1970-es rendelet érvénybe lépése után volt egyértelmű rendelkezés arra nézve, hogy ki a zsidó és ki nem. És minthogy az asszony nem zsidó anyától származik, és nem is tért be, így a gyermeke sem lehet zsidó, a személyazonossági igazolványába nem lehetett bejegyezni, hogy zsidó. Igaz ugyan, hogy ő nem azt kérte, hogy zsidó vallásúnak jegyezzék be a gyermekeit, hanem azt, hogy zsidó nemzetiségűnek, de a bíróság úgy döntött, hogy a zsidóságban nincs különbség zsidó nemzetiség és zsidó vallás között, a kettőt nem lehet elválasztani. Tehát a keresetet elutasították.

Ezt a két példát csak azért hoztuk fel, hogy rámutassunk, milyen kérdések merülnek fel lépésről lépésre, mennyire hevesen foglalkoztatja az izraeli közvéleményt a zsidó identitás kérdése. A viták ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban mind a mai napig nem szűntek meg. Remélhetőleg a történelem majd megnyugvást fog hozni Izrael Államban ezen a téren is.

A KÖNYV NÉPE (MEA SE'ARIM) KÓBÁNYAI JÁNOS FOTÓI